

1.0 Inleiding

Factsheet Ouderenmishandeling

Factsheet II: Ouderenmishandeling en de Wmo

De factsheet bevat informatie over het (gemeentelijk) Wmo-beleid bij ouderenmishandeling. Ouderenmishandeling valt onder het aandachtsgebied van een aantal prestatievelden van de Wmo. Deze worden in de factsheet afzonderlijk toegelicht.

Sinds 1 januari 2007 is de Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo) van kracht. Vanaf dat moment zijn gemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering van alle taken die onder deze wet vallen. Er zijn 9 prestatievelden te weten:

- 1) het bevorderen van de sociale samenhang en leefbaarheid;
- 2) op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen en problemen van ouders;
- 3) het geven van informatie en advies en cliëntondersteuning;
- 4) het ondersteunen van mantelzorgers en vrijwilligers;
- 5) het bevorderen van deelname aan het maatschappelijk verkeer van mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem;
- 6) het verlenen van voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem;
- 7) maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang en beleid huiselijk geweld;
- 8) het bevorderen van openbare geestelijke gezondheidszorg, met uitzondering van het bieden van psychosociale hulp bij rampen;
- 9) het bevorderen van verslavingsbeleid.

Gemeenten dragen hierin een eigen verantwoordelijkheid. Ze hebben de vrijheid om naar eigen inzicht hun Wmo-beleid vorm te geven. Het hangt van de lokale omstandigheden af hoe gemeenten hun beleid op het gebied van ouderenmishandeling in gaan passen. Uit de huidige praktijk blijkt dat ouderenmishandeling onder verschillende prestatievelden kunnen vallen. De bestrijding van ouderenmishandeling bestaat uit verschillende onderdelen: bewustwording, informatieverstrekking, preventie, signalering, bespreekbaar maken, melden, hulpverlening of andere vorm van interventie, opvang, ondersteuning en soms (justitiële) vervolging.

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

mantelzorg

kwetsbare groepen

vrijwillige inzet

huiselijk en seksueel geweld

leefbaarheid

2.0 Ouderenmishandeling en huiselijk geweld: prestatieveld 7

3.0 Eén front-office, maar andere aanpak

Cijfers

Op elke 5.000 ouderen in een gemeente hebben gemiddeld 280 te maken met lichte tot ernstiger vormen van ouderenmishandeling, waarvan:

- bij 104 sprake is van financieel misbruik en bij 50 van verwaarlozing;
- 210 vrouwen en 70 mannen;
- de leeftijd meestal ligt tussen de 80 en 85 jaar;
- 101 alleen wonen en 179 in gezinsverband.

Van elke 100 ouderen met dementie krijgen gemiddeld 10 te maken met fysiek geweld en 30 met verbaal geweld.

Bronnen:

Comijs, H.C. Elder mistreatment. Prevalence, Risk Indicators and Consequences, Amsterdam: Vrije Universiteit, 1999 / Pot, A.M., R. van Dyck en anderen, Verbal and physical aggression against demented elderly by informal caregivers in The Netherlands, In: Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 1996

Ouderenmishandeling is een vorm van huiselijk geweld net zoals kindermishandeling en andere vormen van geweld in afhankelijkheidsrelaties. De plegers zijn vooral te vinden in het directe familieverband: partner (34%) of andere naaste familieleden zoals kinderen, kleinkinderen en neven/nichten (48%). Een goede inbedding in de Advies- en Steunpunten Huiselijk Geweld (ASHG's) van de centrumgemeenten ligt daarom voor de hand. In veel gemeenten werken ASHG's als front-Office voor informatieverstrekking en advisering bij ouderenmishandeling.

Gemeenten vervullen een regierol als het gaat om huiselijk geweld. Inbedding van aanpak ouderenmishandeling in hun beleid hoort hier ook bij. Gemeenten regisseren en faciliteren, maar kunnen dat alleen in samenwerking met hulpverleningsinstanties en met politie en justitie. De ASHG's werken als een front-Office, maar achter dat telefoonnummer of loket moet de aanpak goed geregeld zijn. Voor een effectieve aanpak is een voorzieningenstelsel nodig dat voorziet in preventie, tijdige onderkenning, risicotaxatie, doeltreffende interventies en hulp voor slachtoffers, plegers en omstanders.

Oma opgesloten door kleindochter

Rotterdam, 1 september 2006

De raadkamer van de rechtbank in Rotterdam heeft donderdag de voorlopige hechtenis van een 28-jarige Rotterdamse die wordt verdacht van het opsluiten, mishandelen en bestelen van haar oma, met negentig dagen verlengd. De zaak werd eind juli ontdekt na een melding bij het Meldpunt Ouderen Mishandeling. De politie trof de 85-jarige vrouw ernstig vermagerd aan.

In de praktijk bestaan er enkele verschillen tussen huiselijk geweld en ouderenmishandeling. Zo komen financiële uitbuiting en verwaarlozing van de zorgplichten regelmatig voor als vormen van ouderenmishandeling. En daarnaast kan de (mantel-)zorg ontsporen. Dat is één van de redenen,

4.0 Ouderenmishandeling en mantelzorgondersteuning: prestatievel 4

waarom bij ouderenmishandeling onderscheid gemaakt wordt tussen moedwillige mishandeling en ontspoorde zorg. Niet alleen de verschijningsvormen en thema's vereisen een andere aanpak van ouderenmishandeling dan huiselijk geweld, ook de hulpverleningscircuits verschillen. Zo is bij ouderenmishandeling meestal sprake van een toenemende zorgafhankelijkheid als gevolg van chronische ziekten en vermindering van geestelijke vermogens en dat vereist specifieke deskundigheden van hulpverleners.

In de Wmo neemt de mantelzorg en de mantelzorgondersteuning een belangrijke plaats in. Het leeuwendeel van de dagelijkse hulp in de thuissituatie ontvangen kwetsbare burgers van familieleden en andere naasten zoals vrienden en burens. Voor gemeenten is de mantelzorger een onmisbare partner in het lokale zorgbeleid. Dit vraagt wel om ondersteuning van mantelzorgers, anders houden zij de zorg niet vol. Veel mantelzorgers lopen het risico om overbelast te raken. Mannen en vrouwen die zelf op leeftijd zijn, voelen zich 24 uur per dag verantwoordelijk voor hun dementerende partner. Het gaat ook om kinderen van middelbare leeftijd die de zorg voor hun ouders combineren met werk, hun eigen huishouden, de zorg voor eigen (opgroeïende) kinderen, hobby's en een verenigingsleven. Om te voorkomen dat deze zorg niet uit de hand loopt, is ondersteuning noodzakelijk.

Ouderenmishandeling en respijtzorg

Respijtzorg is een verzamelnaam voor diverse vormen van hulp die vrijwilligers en/of beroepskrachten verlenen met de bedoeling om tijdelijk de zorg van een mantelzorger over te nemen. De mantelzorger krijgt daarmee de gelegenheid om op adem te komen. Het gaat om vormen van zorg die zowel buitenshuis (dagopvang, logeerkamer) als thuis (oppas, toezicht) worden geboden. Respijtzorg kan een regelmatig (wekelijkse oppas) of een incidenteel (dagje uit, vakantie) karakter hebben. Uit de praktijk van hulpverleners die zich met ouderenmishandeling bezig houden, blijkt dat juist respijtzorg ontspoorde zorg voorkomt of oplost. Soms is een definitieve oplossing zoals een opname in een verzorgings- of verpleeghuis beter. In de gemeente Den Haag zijn vier opvangplaatsen beschikbaar voor ouderen die het slachtoffer zijn van mishandeling, misbruik of verwaarlozing.

5.0 Ouderenmishandeling en Openbare Geestelijke Gezondheidszorg (OGGZ): prestatievel 8

Sommige burgers vertonen zogeheten zorgmijdend gedrag. Dit zorgmijdende gedrag gaat vaak samen met zelfverwaarlozing, woningvervuiling en overlast in de straat. Dit verschijnsel doet zich doorgaans voor bij mensen met een psychiatrisch ziektebeeld, mensen met een verstandelijke beperking, mensen met een drugs-, alcohol- of gokverslaving en mensen met ouderdomsziekten zoals dementie. Naast deze ziekten, beperkingen en stoornissen is er doorgaans ook sprake van een ernstige verstoring in of afwezigheid van een sociaal relatienetwerk. De OGGZ beoogt naast de hulpverlening en begeleiding van kwetsbare personen en risicogroepen ook het inrichten van meldpunten voor signalen van crisis of dreiging van crisis bij kwetsbare personen en het tot stand

6.0 Ouderenmishandeling en informatie en cliënt-ondersteuning: prestatievelid 3

brengen van afspraken tussen de organisaties die betrokken zijn bij de uitvoering van de openbare geestelijke gezondheidszorg. Oudere zorgmijders lopen risico om slachtoffer te worden van misbruik, mishandeling of verwaarlozing. In een aantal gemeenten valt ouderenmishandeling daarom ook onder het aandachtsgebied van de OGGZ ofwel prestatievelid 8.

Met 'geven van informatie en advies' wordt bedoeld op allerlei activiteiten om de burger de weg te wijzen. Die activiteiten zijn onderverdeeld in meer algemene voorzieningen waar burgers informatie kunnen krijgen en zelf hun keuzen kunnen bepalen zoals informatiepunten en -loketten. Daarnaast vallen onder dit prestatievelid de meer specifieke voorzieningen, die naast informatie ook ondersteuning bieden aan burgers die het moeilijk vinden om zelfstandig een keuze te maken. Hieronder vallen bijvoorbeeld cliëntondersteuners van MEE-organisaties (per januari 2008), ouderenadviseurs en sociaal raadslieden. Informatiepunten kunnen vooral een rol spelen bij de preventie en signalering van ouderenmishandeling. Daarnaast blijken cliëntondersteuners in hun beroepspraktijk regelmatig in aanraking te komen met ouderenmishandeling.

Utrechtse ouderenadviseur over ouderenmishandeling

Plegers zijn vooral familieleden, met name partners, kinderen, kleinkinderen, neven en nichten. 'Ik kom het regelmatig tegen', zegt Martin Quaak, werkzaam bij Portes als ouderenadviseur in Utrecht-West: 'Het gaat vaak om financiële uitbuiting. Kwetsbare en afhankelijke ouderen kunnen hun eigen zaken niet meer behartigen, krijgen hulp van familieleden of andere bekenden en die maken misbruik van die kwetsbaarheid. Ze pinnen extra geld voor zichzelf of betalen rekeningen via het banknummer van de ouderen. Ik heb zelfs meegemaakt dat een zoon via een T-biljet voor zijn moeder belastinggeld had teruggevraagd en het geld op zijn eigen girorekening liet uitbetalen'.

Quaak vertelt dat er gradaties zijn: van gedeeltelijke uitbuiting tot compleet financieel uitkleden. Zo moest een weduwe, die hij ondersteunt, een schuldsaneringstraject in, omdat haar zoon langdurig misbruik van de situatie had gemaakt. 'Mishandeling is niet altijd een losstaand feit', meent Quaak: 'Het uit zich dan op meerdere terreinen. Er is niet alleen sprake van dreiging en chantage, maar ook van lichamelijk geweld en tegelijkertijd wordt het huis leeggehaald en de spulletjes verkocht. In dat soort gevallen is er sprake van een langdurig probleem in de relatie tussen ouders en hun kinderen. En moeders doen geen aangifte, ze verdragen liever het geweld, dan dat ze hun kind de deur uitzetten'. Om die reden maken de Utrechtse ouderenadviseurs een onderscheid tussen enkelvoudige en meervoudige problemen. Als ze in hun praktijk enkelvoudige problemen tegenkomen, dan kunnen ze dat meestal wel zelf oplossen samen met de cliënt.

Maar als de omstandigheden, waarin de mishandelingen plaatsvinden complex zijn dan is casemanagement broodnodig. Quaak: 'Bij complexe gevallen is de inzet van casemanagers noodzakelijk, want dat vraagt nogal wat afstemming tussen allerlei disciplines en dat kunnen wij als ouderenadviseurs niet bieden'.

10.0 Meer informatie

Colofon

Deze informatie kan worden gebruikt voor beleidsnota's, artikelen, toespraken en scripties. Citeren, mits met bronvermelding, is toegestaan.

Bron: Landelijk Platform
Bestrijding
Ouderenmishandeling
Oktober 2007

Herziene uitgave MOVISIE
mei 2009

Ouderenmishandeling komt voor in alle lagen van de bevolking, dat is de ervaring van Martin Quaak: 'In mijn werkgebied zit ook een gegoede buurt, daar gebeurt het ook en datzelfde geldt voor allochtone families. Veel allochtone oudere vrouwen kennen de Nederlandse taal niet en weten niet hoe de pinpas werkt'. Quaak schat dat 10 tot 25 % van de Berberse oudere vrouwen te maken hebben met huiselijk geweld.

Uit: Nieuwsbrief Innovatie Welzijn Ouderen, juni 2006

Meer informatie over ouderenmishandeling is te vinden op de website van MOVISIE: www.movisie.nl/ouderenmishandeling